

1884

1903

1915

1920

1962

1965

1968

Farstavikens skola Ekedal

-en levande skolmiljö i över 130 år

VÄRMDÖ KOMMUN

Lenore Weibull
Kommunantikvarie
Kultur- och fritidsenheten

Farstavikens skola Ekedal

Lenore Weibull
Kommunantikvarie
Kultur- och fritidsenheten

VÄRMDÖ KOMMUN

Sammanfattning

Ekedalskolan står idag 2016 inför förändring och i detta kompendium summeras skolmiljöns befintliga värden. Sammanställningen innehåller kartor för att ge förståelse för platsen, en översikt av hur området ser ut, en presentation av varje skolbyggnad skola för skola, en värdering samt lag och skydd för miljön.

Farstavikens skola
Ekedal
Orientering av skolområdet

1920

1962

1884

1915

1965

1968

1903

Farstavikens skola Ekedal Omgivningar

Skolområdet består av sju byggnader från olika tidsepoker, byggda utifrån olika tiders krav på skolmiljö. Byggnaderna är mycket olika i volym, material och uttryck.

Bilden visar Farstaviken, en förutsättning för det gamla brukssamhället Gustavsberg. Skolområdet är centralt beläget i samhället. Gustavsberg är riksintresse för kulturmiljövården.

Skolorna är belägna i anslutning till grönytor och skogspartier. Skolgården är rektangulär och angränsar i väst till ett skogsparti och i öst till en slänt som leder ner till villaområdet Höjdagen.

Farstavikens skola Ekedal Skola för skola

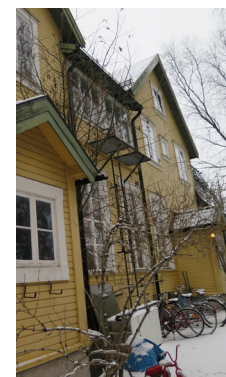
Röda skolan byggdes 1884, den inrymde fram till 2016 ett skolmuseum. Hängräddor som läckt och orsakat fuktskador i fasad bör åtgärdas. Byggnadens fasad bör skrapas och bemålas med linolje-/slamfärg. Befintliga fasad ska bevaras samt stensockel bevaras synlig. Invändigt är skolan förändrad vid flera tillfällen. Fönster i fasad är utbytta och skulle kunna bytas till ursprungliga dimensioner.

Gröna skolan byggdes 1903, här inryms idag 2016 rektorsexpediton. Tidigare inrymdes lägenheter på övervåningen. Byggnaden behöver skrapas och bemålas med linoljefärg. Skolsalarna har en fin rymd med högt i tak och höga fönster som släpper in ljus. Byggnadens stensockel bör bevaras och inte byggas för.

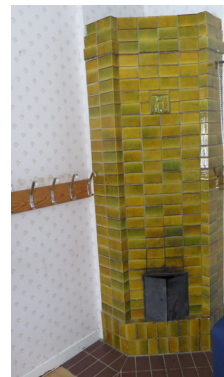

Gula skolan byggdes 1915. Befintlig fasad bör bevaras, skrapas samt bemålas med linoljefärg. Byggnaden har en bevarandevärd takkonstruktion som bör bevaras och beaktas. Exteriört har taket ett vackert takutsprång. Övervåningen inrymmer fyra lägenheter varav en fortfarande är bebodd år 2016. I bottenplan är lektionssalarna av generös volym och takhöjd.

Farstavikens skola Ekedal Skola för skola

Rektorsvillan byggd 1920. Den brunna villan byggdes som rektorsbostad. Det finns en tradition av att erbjuda bostäder på skolområdet. Byggnaden är en tidstypisk 1920-talsvilla med en kompakt huskropp, brutet tak, lunettfönster i gavlar samt farstukvist. Fasaden bör bevaras och likt resterande träbyggnader i miljön behandlas med linoljefärg.

Vita skolan lät byggas 1962. Här inryms slöjdsal samt ett skyddsrum. Skolan står i lutande terräng och angränsar till ett skogsparti. På byggnadens framsida bärs av en rad pelare, vilket skapar ett rum med tak. Mot skolgården samt mot skogspartiet har skolan stora glaspartier. Fönsterbågarna delar in glaspartierna med en indelning tidstypisk för 1960-talet.

Bruna skolan från 1965 är en envånings byggnad som breder ut sig på längden. Rummen har stora fönsterpartier ut mot skolgård samt mot kringliggande växtlighet. Genom byggnaden löper en längre korridor och fast inredning är bemålad med en gräll blå lackfärg. Längst korridoren finns ett antal ljusa klassrum och lokaler med stora fönsterpartier.

Farstavikens skola Ekedal Skola för skola

Brun/vita skolan byggdes 1968 för att inrymma matsal och gymnastiksal. Ursprungligen inrymdes här även en bassäng. Interiört har byggnaden ett dekorativt stengolv i entrén samt rött väggtegel. Matsalen har en lång fönsterrad med utblick mot Höjdhagens villor. I skolans matsal hängde ursprungligen konst tillverkad av Stig Lindberg, som nu är flyttad. 2013 genomfördes en totalrenovering av kök samt upprustning av matsal. Skolans gymnastiksal är 200 kvm samt har överljus. Invändigt finns ett trapphus med en brutalistisk trappa med överljus.

Farstavikens skola Ekedal Material

Material av olika slag figurerar i skolmiljön. Skolmiljön innefattar en palett av fasadmaterial. På skolområdet finns tegel, träpanel, natursten, betong, chamottetegel, smide. Pedagogiken i att kalla skolbyggnaderna efter deras fasadfärg är tydlig; röda-, gröna- gula skolan. De fyra träsolorna ska behandlas med lonolfärg/slamfärg som ger rätt kulör och pigment. De tre yngre skolorna har smal träpanel i svart eller vitt. Flera av byggnaderna har blå detaljer som dörrar och fönster. Träsolorna har äldre smideskonstruktioner i fasaderna. De är bra förlagor för framtida räcken till trappor och ramper.

Farstavikens skola Ekedal Värden

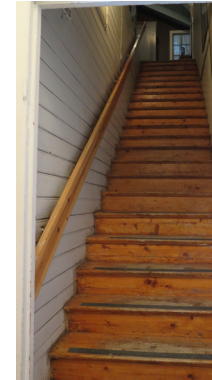

Bedömning

Gula, gröna och röda skolan samt rektorsvillan bör bevara sin ursprungliga fasad, dess träfasad bör bevaras materiellt. Nämnda byggnader är kraftigt förändrade interiört men välbevarade exteriört. Byggnaderna bevaras som ett fasadarv där vikten ligger på att bevara bygganden exteriör som en del av miljön. Tidigare nämnda skolbyggnader är miljöskapande och vittnar om Gustavsbergs historia, där bruket försåg orten med utbildning, boende, mat och arbete.

Riktlinjer

Röda-, gröna- och gula skolan samt rektorsvillan är träbyggnader som ska underhållas med traditionella metoder och material så som linoljefärg, slamfärg. Byggnadernas fasader bör rensas från äldre färglager. En färgkonsult inriktad på byggnadsvård bör kontaktas för att göra ett utlåtande kring byggnaderna. De tre senare tillkomna byggnaderna från 1962, 1965 samt 1968 bör vid bevarande hanteras som en helhet av volym, fönstersättning, rumslighet samt placering i landskapet.

Historisk kontext

Skolmiljön Ekedalskolan är stark identitetsskapande. Allt eftersom att bruket i Gustavsberg växte så växte också behoven av omsorg. Skolverksamhet fick 1884 en egen byggnad i Gustavsberg, detta i Röda skolan. Alla som bodde i Gustavsberg var tvungna att jobba i bruket, annars fick de flytta. Barnen i Ekedalskolan hade på så sätt sin framtid utstakad för sig. I tidig ålder blev barnen i skolan indelade i olika yrkeskategorier inom bruket. 1960-talet var en glansperiod för Gustavsbergfabriken då tillverkningen av emalj startade. Fabriken krävde fler anställda vilket resulterade i fler barn, tre skolor tillkom i skolmiljön under denna tid.

Skolmiljön

Platsen är idag en skolmiljö, en helhet som består av sju stycken mycket olika byggnader både i funktion och utformning. Detta påverkar såväl brukandet av skolområdet som upplevelsen av skolområdet rent visuellt. Platsen präglas av det komplexa mötet mellan olika tiders krav på skolmiljön som en funktion.

Farstavikens skola Ekedal Lag och skydd

Lagstiftning Ekedalskolan ligger idag (2016) utanför detaljplanlagt område och byggnader har således inga skydds- eller varsamhetsbestämmelser genom detaljplan. Dock råder ett generellt förbud mot förvanskning för kulturhistoriskt värdefulla byggnader enligt Plan- och Bygglagen. I PBL (Kap. 13 § anges att ”En byggnad som är särskilt värdefull från historiskt, kulturhistoriskt, miljömässigt eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas”. Förbudet mot förvanskning gäller även bebyggelseområdet.

Uttekade värden I skriften Gamla Gustavsberg - bevarandeplan 1982 är Ekedalskolan en av de utvalda miljöerna. Klassificeringen lyder: Kulturhistoriskt synnerligen värdefull bebyggelse och miljö.

Riksintresse. Gustavsberg är Riksintresse för kulturmiljövården. Riksintresset regleras enligt Miljöbalken 3 Kap. I motiveringen för riksintresset uttrycks värdet i att materiellt kunna utläsa bruksmiljöns olika tidslager i dess framväxt och utveckling.

Värmdö kommuns kulturmiljöprogram, här ingår Ekedalskolan i kulturmiljön Gustavsberg. I kulturmiljöprogrammet anges att en framtida skyddsåtgärd för Gustavsbergs kulturmiljöer, som ligger inom eller i anknytning till utpekad kulturmiljö, är att de regleras genom planbestämmelser. Ekedalskolan är en sådan miljö som bör komma att skyddas i plan.

De tre yngre skolorna. År 1962, 1965 samt 1968 byggdes tre skolor på skolområdet i samband med att Gustavsbergfabriken utökade sin verksamhet. Dessa byggnader utgör en viktig del av skolområdet samt en viktig del av Gustavsbergs historia och framväxt. Enligt BBR 1:2213 anges Särskilt värdefull byggnad. Ekedalskolans byggnader från 1960-talet tydliggör ett tidigare samhällsförhållande i Gustavsberg samt återspeglar sin tids arkitektoniska ideal. Skolorna har ljusa klassrum med lågt placerade fönster. Två av byggnaderna har fasadbeklädnad av tegel som är ett traditionellt material i Gustavsberg. Det är önskvärt att bevara en eller flera av dessa byggnader som en referens på platsen. Byggnaderna är miljöskapande och bidrar till en arkitektonisk kontrast och ett möte mellan olika tiders estetiska och funktionella krav på skolbyggnad.

Bevarande av tidslager. Ekedalskolan är en komplex skolmiljö, en samling mycket olika byggnader som samlad kring en oval skolgård. Mellan åren 1884 - 1968 har här uppförts skolbyggnader för att uppdatera skolverksamhetens nya behov. Skolområdets utveckling hänger samman med Gustavsbergfabrikens toppar i sin produktion. Idag 2016 står Gustavsberg inför en utbyggnad av bostadsbeståndet och inflytten till kommunen är stor. Således står skolan inför en ny epok där fler barn behöver utrymme och skolplats. De sju skolbyggnaderna måste hanteras på olika vis i en förändring av skolmiljön. Fyra av skolorna är uppföra i trä och ska hanteras som ett fasadarv. Deras fasader ska bevaras som behålla sin symmetri och fönstersättning. De tre 1960-talsbyggnaderna utgör tillsammans en viktig årsring i skolmiljön.

Farstavikens skola Ekedal Sammanfattade värden

1960-talets årsring

De tre yngsta skolorna är byggda på 1960-talet, deras fönstersättningsliknar varandra och samtliga byggnader har en låg byggnadshöjd. Det ska dock understrykas att de tre skolorna har olika karaktär.

Vita skolan är byggd i suterräng med bärande pelare i bottenplan samt ljus fasadkulör. Byggnaden är låg med ljus fasadkulör och större fönsterpartier, pelarraderna i bottenplan skänker byggnaden en lätthet.

Bruna skolan har gavlar utan tegel som ger byggnaden en tyngd, långsidorna är klädda med mörk träpanel. De spatiösa fönsterpartierna ger utblickar mot natur och skolgård. Interiört löper centralt en korridor genom byggnaden. Byggnaden är låg och breder istället ut sig på längden.

Brun/vita skolan är likt vita skolan byggd i suterräng. Byggandens entré

är med rödmålad plåt och tegelfasad utformad mycket presentabelt, lika så interiört där besökaren möts av marmorgolv och interiört tegel. Skolan utformades för en publik verksamhet, här inrymdes ursprungligen en simbassäng för allmänheten kvällstid. Matsalen har en svepande fönsterrad med utblick mot bostadsområdet Höjdagen. Fönsterbågar är bemålade med en blå lackfärg och fasaden är förutom tegel klädd av vit plåt samt svart träpanel.

Dessa tre byggnaders olika karaktärer utgör tillsammans en årsring i Riksentresset Gustavsberg. 1960-talet var den tid då Gustavsbergfabriken nådde sin ekonomiska pik. Inför en framtida förändringar bör denna årsring vara synlig i miljön. Byggnadernas arkitektoniska värde ligger i dess volym, fönsterindelning och placering.

Träskolorna

Fyra stycken av byggnaderna är uppförda av trä. Dess fasader ska vårdas med traditionella metoder och material som linoljefärg och slamfärg. I dessa byggnader värnas ett fasadarv där befintligt trä bevaras. Invändigt är byggnaderna förändrade i planlösning och ytskikt. Fasadernas kulörer har förändrats över tid. Det finns ett pedagogiskt värde i att skolorna har var sin färg för att orientera sig i miljön. 1883 byggdes på platsen ett kapell som var Gustavsbergs första sakrala byggnad. Det revs 1953, innan dess hann det fylla funktionen som idrottssal för skolverksamheten.

Gustavsbergs första skola var den röda skolan uppförd 1884. Dessförinnan hölls undervisning i Gula byggnaden och värdshuset i Gustavsberg. De nuvarande fönsterbågarna är av andra dimensioner än ursprungligt. Det dröjde 19 år innan skolmiljön utökades med en ny skola. Gröna

skolan uppfördes 1903, då hade Gustavsbergfabriken utökats till en av Sveriges största industrier med över 1000 anställda. Gula skolan från 1915 inrymde lektionssalar i bottenplan och bostäder i övre planet. Skolan har en stor vind med en annorlunda takkonstruktion. Rektorsvillan byggdes 1920 för att inrymma bostad åt rektor. Villan är en tidstypisk byggnad i klassicistisk stil.

Dessa träbyggnader skiljer sig från varandra i utformning och bildar en avläsbar miljö som samlar olika tiders ideal och krav på skolbyggnader. Platsen är kulturhistoriskt värdefull och berättar om skolväsendets historia. Byggnaderna ska underhållas utifrån enskild byggnads egenskaper och förutsättningar.